

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๗
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริมหาเถร)
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ภูมิลำเนาเดิม	อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี
วันประสูติ	วันอังคาร แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๔ ปีวอก อัฐศก จ.ศ. ๑๒๕๘ ตรงกับวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ ในรัชกาลที่ ๕
วันสถาปนา	วันศุกร์ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีชวด จัตวาศก จ.ศ. ๑๓๓๔ ตรงกับวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ในรัชกาลที่ ๙
วันสิ้นพระชนม์	วันศุกร์ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือนอ้าย ปีฉลู เบญจศก จ.ศ. ๑๓๓๕ ตรงกับวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ในรัชกาลที่ ๙
พระชนมายุ	๗๗ พรรษา ๘ เดือน ๘ วัน
ทรงดำรงตำแหน่ง	
สมเด็จพระสังฆราช	๑ ปี ๔ เดือน ๑๗ วัน

พระประวัติเบื้องต้น

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริมหาเถร) ทรงมีพระนามเดิมว่า ปุ่น สุขเจริญ เป็นชาวจังหวัดสุพรรณบุรี ประสูติเมื่อวันอังคาร แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๔ ปีวอก อัฐศก จ.ศ. ๑๒๕๘ ตรงกับวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ ท่านบิดาชื่อ เน้า สุขเจริญ ท่านมารดาชื่อ วัน สุขเจริญ ทรงเป็นบุตรคนที่ ๖ ในจำนวนพี่น้อง ๘ คน ในเบื้องต้นทรงศึกษาเล่าเรียนภาษาไทยกับท่านบิดาจนสามารถอ่านหนังสือได้ ท่านบิดาจึงพาไปฝากเป็นศิษย์พระอาจารย์หอมซึ่งเป็นญาติ ที่วัดสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี จากนั้นจึงทรงเริ่มศึกษาภาษาบาลี อักษรขอม และคัมภีร์มูลกัจจายน์ ที่เรียกกันว่า หนังสือใหญ่ กับพระอาจารย์หอม และพระอาจารย์จ่าง ปุณฺณโชติ

พ.ศ. ๒๔๕๔ เมื่อพระชนมายุได้ ๑๕ พรรษา พระอาจารย์หอมได้พามาฝากเป็นศิษย์อยู่กับพระอาจารย์ป่วนผู้เป็นญาติฝ่ายท่านมารดา ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ (ภายหลังได้ย้ายไปอยู่

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และต่อมาได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น พระครูบริหารบรมธาตุ เป็นเจ้าอาวาสวัดนางชี ภาษีเจริญ)

ทรงบรรพชา

พ.ศ. ๒๔๕๕ พระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา ได้ย้ายมาอยู่กับพระอาจารย์สด (พระมงคลเทพมุนี วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ) ซึ่งมีศักดิ์เป็นอา ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และในปีนั้นได้ทรงกลับไปบรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ ต้องทรงลาสิกขาออกไปช่วยครอบครัวทำนา เนื่องจากท่านบิดาป่วย ครั้นพระชนมายุ ๑๘ พรรษา ทรงกลับมาบรรพชาเป็นสามเณรอีกครั้งหนึ่ง แล้วทรงกลับมาอยู่ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เพื่อทรงศึกษาเล่าเรียนต่อ

ทรงอุปสมบท

พ.ศ. ๒๔๖๐ พระชนมายุได้ ๒๑ พรรษา ทรงกลับไปอุปสมบท ณ วัดสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันศุกร์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะเส็ง ตรงกับวันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ โดยมีพระครูวินยานุโยค (เหนียง อินฺทโชโต) เจ้าอาวาสวัดสองพี่น้อง เจ้าคณะอำเภอสองพี่น้อง เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์โหน่ง วัดสองพี่น้อง เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระสากขุนตติยวงศ์ (เพื่อน ดิสฺสทตฺโต ภายหลังได้รับสถาปนาเป็น สมเด็จพระวันรัต) วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์

เมื่อเข้ามาอยู่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นต้นมา ได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างจริงจังในสำนักของ สมเด็จพระวันรัต (เพื่อน ดิสฺสทตฺโต) แต่ครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสากขุนตติยวงศ์ และพระมหาปี วสุตฺตโม ทรงสอบไล่ได้นักธรรมและเปรียญชั้นต่าง ๆ มาเป็นลำดับ จนในปี พ.ศ. ๒๔๗๐ ทรงสอบได้เปรียญธรรม ๖ ประโยค และนอกจากการศึกษาพระปริยัติธรรมแล้ว ยังทรงศึกษาภาษาอังกฤษกับหลวงประสาทรณวิทย์ และทรงศึกษาภาษาจีนกับนายกลมมลิทองเท่าที่จะทรงมีโอกาสศึกษาได้

สมณศักดิ์และตำแหน่งหน้าที่ในการพระศาสนา

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริมหาเถร) ทรงรับภาระหน้าที่ทางการพระศาสนามาตั้งแต่ทรงเป็นพระเปรียญ เริ่มตั้งแต่หน้าที่ภายในพระอารามไปจนถึงหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์

- พ.ศ. ๒๔๘๔ ทรงเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นพระคณาจารย์เอกทางเทศนา และทรงได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะสามัญที่ พระอมรเวที เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๔
- พ.ศ. ๒๔๘๕ ทรงได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระราชสุริ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๕
- พ.ศ. ๒๔๙๐ ทรงได้รับแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นกรรมการสภามหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย และทรงได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ พระเทพเวที เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๐
- พ.ศ. ๒๔๙๑ ทรงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และทรงได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมดิลก เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๑
- พ.ศ. ๒๔๙๕ ทรงเป็นสังฆมนตรีว่าการสาธาณูปการ และทรงได้รับสถาปนาเป็นพระราชาคณะชั้นเจ้าคณะรองที่ พระธรรมวโรดม เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๕
- พ.ศ. ๒๕๐๔ ทรงเป็นกรรมการพิจารณาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี และทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่ สมเด็จพระวันรัต เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

หลังจากสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม สิ้นพระชนม์ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระวันรัต (ปุ่น ปุณฺณสิริมหาเถร) เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช เมื่อวันศุกร์ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีชวด จัตวาศก จ.ศ. ๑๓๓๔ ตรงกับวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พระเกียรติคุณ

การพระศาสนาต่างประเทศ

- พ.ศ. ๒๕๐๕ ทรงเป็นประธานสงฆ์ในการผูกพัทธสีมา วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย แล้วเลยไปสังเกตุการณ์พระศาสนา ณ ประเทศเนปาล
- พ.ศ. ๒๕๑๐ ทรงเป็นประธานผูกพัทธสีมา วัดเชตวัน กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย

- พ.ศ. ๒๕๑๑ เสด็จไปเยือนวัดพุทธปทีป กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ และไปสังเกตการณ์พระศาสนา ณ ประเทศเนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส เบลเยียม ลักเซมเบิร์ก เยอรมนี สวิตเซอร์แลนด์ และอิตาลี
- พ.ศ. ๒๕๑๕ เสด็จเยือนประเทศสหรัฐอเมริกา ตามคำอาราธนาของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา และในโอกาสเดียวกัน ได้เสด็จเยือนสำนักวาติกัน ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี เพื่อเป็นการส่งเสริมสัมพันธ์ไมตรีอันดีระหว่างศาสนา

การก่อสร้างและปฏิสังขรณ์อาราม

ตั้งแต่ทรงดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นต้นมา ทรงก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ไว้มากมาย ทั้งปูชนียสถานและสาธารณสถาน เช่น พิพิธภัณฑสถานสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ ณ วัดสุวรรมณูมิ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โรงพยาบาลสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๑๗ ณ อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ตึกสันติวัน โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ โรงเรียนสมเด็จพระวันรัต ตลาดสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น

ด้านมูลนิธิ

ทรงริเริ่มก่อตั้งและสนับสนุนมูลนิธิที่ดำเนินงานด้านธรรมะ ด้านวิชาการ การศึกษา และด้านสาธารณูปการเป็นจำนวนมาก เช่น มูลนิธิทุนพระพุทธรูปทองคำ ในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนิธิสมเด็จพระพุทธโคดม วัดไร่โร้ว มูลนิธิห้องสมุดสันติวัน วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นต้น

งานพระนิพนธ์

นอกจากทรงแต่งและเรียบเรียงพระธรรมเทศนาแล้ว ทรงสนพระทัยในการประพันธ์มาตั้งแต่ยังทรงเป็นสามเณร โปรดการอ่านหนังสือ และสะสมหนังสือต่าง ๆ เคยทรงเขียนบทความเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาลงในหนังสือพิมพ์เดลิเมล์ ในพระนามว่า “ป.บุญศิริ” และได้ทรงนิพนธ์หนังสือต่างๆ ไว้มากกว่า ๒๐ เรื่อง

- ประเภทวิชาการ เมื่อทรงเป็นเลขานุการ ก.ส.พ. ได้ทรงรวบรวมระเบียบข้อบังคับคณะสงฆ์พิมพ์เป็นเล่ม ชื่อประมวลอาณัติคณะสงฆ์
- ประเภทสารคดี บันทึกการเสด็จไปยังประเทศต่าง ๆ คือ คู่มือเมืองนัตตา พุทธชยันตี เดีย-पाल คู่มือสำนักวาติกัน และนิกสัน และพระนิพนธ์เรื่องสุดท้ายคือ ป่อเกิดแห่งกุศลคือ โรงพยาบาล

- ประเภทธรรมเนียมยาย ทรงใช้นามปากกาว่า “สันติวัน” บ้าง “ศรีวัน” บ้าง มีหลายเรื่อง เช่น จดหมายสองพี่น้อง สันติวัน พรสวรรค์ หนึ่กรรมหนึ่เวร ไอ้ดี ดงอารยะ คุณนายชั้นเอก เป็นต้น

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริมหาเถร) ทรงเจริญอยู่ในพรหมวิหารธรรม ทรงเป็นครูฐานียอภิปุชนิยบุคคล เป็นที่เคารพบูชาสักการะอย่างยิ่งแห่งปวงบรรพชิตและคฤหัสถ์ ทรงได้รับยกย่องพระเกียรติคุณให้เป็นที่ประจักษ์ และทรงได้รับถวายพระนามเป็นพิเศษว่า “สมเด็จพระ ป้า”

พระอวสานกาล

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณฺณสิริมหาเถร) เสด็จเข้ารับการรักษา ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ตั้งแต่วันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๖ ด้วยพระอาการเวียนพระเศียร ความทรงจำเสื่อม พระวรกายทางซีกขวาอ่อน เคลื่อนไหวไม่ได้ คณะแพทย์ลงความเห็นว่า พระอาการทั่วไปทั้งหมดเนื่องมาจากการที่พระองค์ทรงประชวรเป็นเนื้องอก (มะเร็ง) ในปอดข้างซ้าย ซึ่งคณะแพทย์ได้ถวายการผ่าตัดเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ และต่อมาได้กระจายไปที่สมองด้านซ้าย ครั้นเมื่อถวายการรักษาทางยาและฉายรังสี พระอาการดีขึ้นจนกระทั่งพระหัตถ์ขวาเคลื่อนไหวได้ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ทรงประชวรมีพระโรคแทรก มีพระโลหิตออกจากกระเพาะอาหาร คณะแพทย์ได้ถวายการผ่าตัด นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระอาการทรุดหนักลงโดยลำดับ ในที่สุดสิ้นพระชนม์เมื่อวันศุกร์ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือนอ้าย ปีฉลู เบญจศก จ.ศ. ๑๓๓๕ ตรงกับวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เวลา ๒๒.๒๕ น. ด้วยพระอาการสงบ สิริพระชนมายุได้ ๗๗ พรรษา ๘ เดือน ๘ วัน ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชเป็นเวลา ๑ ปี ๔ เดือน ๑๗ วัน